

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Сучасна економіка функціонує в умовах глибокої цифрової трансформації, посилення глобальної конкуренції, нестабільності ринкового середовища та швидкого оновлення технологій. За таких обставин традиційні джерела конкурентоспроможності підприємств, пов'язані переважно з доступом до матеріальних ресурсів, дешевою робочою силою або територіальних переваг, поступово втрачають визначальне значення. Натомість ключову роль починають відігравати інноваційний розвиток, цифрова зрілість, управлінська гнучкість, здатність підприємства швидко адаптуватися до змін і створювати нову цінність для споживачів. Саме тому інноваційний розвиток підприємств доцільно розглядати не лише як окремий напрям модернізації виробництва, а як стратегічну основу формування довгострокових конкурентних переваг.

Інноваційний розвиток підприємства охоплює комплекс взаємопов'язаних змін у технологічній, організаційній, управлінській, кадровій, маркетинговій та інвестиційній сферах. Його зміст не обмежується впровадженням нової техніки або окремих цифрових інструментів. Йдеться про системне оновлення бізнес-моделі підприємства, зміну логіки управління ресурсами, підвищення ефективності комунікацій, використання аналітичних платформ, цифрових сервісів, штучного інтелекту, автоматизованих систем планування та контролю. У цьому контексті цифровізація стає не лише технологічним процесом, а й управлінським чинником, який визначає швидкість прийняття рішень, якість прогнозування, рівень прозорості бізнес-процесів і здатність підприємства формувати нові конкурентні позиції [1].

Важливим аспектом є те, що інноваційний розвиток безпосередньо пов'язаний із конкурентними перевагами підприємства. Якщо підприємство здатне швидше за конкурентів упроваджувати нові технології, удосконалювати продукцію, оптимізувати витрати, підвищувати якість обслуговування споживачів і створювати унікальні пропозиції на ринку, воно отримує можливість не лише зберігати наявні позиції, а й розширювати свою частку ринку. У працях А.М. Ткаченко наголошується, що технологічний розвиток і цифровізація виступають важливими передумовами формування стійких конкурентних переваг підприємств, особливо в умовах глобальних викликів і посилення конкуренції [1]. Це означає, що інноваційна активність має бути інтегрована в загальну стратегію підприємства, а не розглядатися як ситуативна реакція на зовнішні зміни.

Традиційна лінійна модель економіки, що базується на принципі «виробництво - споживання - утилізація», в сучасних умовах демонструє низький рівень ефективності через значні обсяги виробничих втрат, надмірне використання природних ресурсів та накопичення відходів. Натомість циркулярна економіка передбачає створення замкнених виробничих циклів, у межах яких ресурси, матеріали та продукція максимально довго залишаються в економічному обороті. Такий підхід сприяє зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище та створює передумови для формування інноваційних моделей розвитку підприємств [2].

У системі циркулярної економіки інноваційний розвиток підприємств виступає ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності та економічної безпеки. Саме інновації формують можливість адаптації підприємств до сучасних викликів, підвищення ефективності виробничих процесів та оптимізації використання ресурсів. У сучасних умовах підприємства змушені переорієнтовувати власну діяльність із традиційного виробництва на впровадження інноваційних технологій, цифрових платформ управління, автоматизованих систем контролю та ресурсозберігаючих моделей організації бізнес-процесів [1].

Цифрова трансформація економіки формує нове середовище функціонування підприємств. Вона змінює способи виробництва, збуту, логістики, комунікації зі споживачами та взаємодії з партнерами. Підприємства, які впроваджують цифрові технології, отримують можливість швидше обробляти інформацію, прогнозувати попит, управляти запасами, аналізувати поведінку клієнтів, контролювати витрати та виявляти ризики на ранніх етапах. У результаті цифровізація посилює інноваційний потенціал підприємства, оскільки створює інформаційну основу для розроблення нових продуктів, удосконалення процесів і підвищення якості управлінських рішень [3].

Конкурентні переваги, що формуються на основі інноваційного розвитку, мають більш стійкий характер, ніж переваги, засновані лише на ціновій конкуренції. Зниження ціни може забезпечити короткостроковий ефект, однак у довгостроковій перспективі воно часто призводить до скорочення прибутковості та обмеження можливостей для інвестування. Натомість інновації дозволяють підприємству створювати унікальні характеристики продукції, підвищувати продуктивність праці, зменшувати ресурсомісткість виробництва, розширювати асортимент, виходити на нові ринки та формувати вищий рівень лояльності споживачів. Саме тому інноваційний розвиток є основою не тимчасових, а стратегічних конкурентних переваг.

Особливе значення має інноваційно-інвестиційний аспект розвитку підприємств. У дослідженні А.М. Ткаченко та О.М. Силенко підкреслюється,

що інноваційно-інвестиційний розвиток є важливим чинником формування конкурентоспроможності суб'єкта господарювання [2]. Це положення є принциповим, оскільки інновації потребують відповідного ресурсного забезпечення: фінансових вкладень, кадрового потенціалу, технологічної бази, організаційної підтримки та управлінської готовності до змін. Без інвестиційної складової інноваційний розвиток може залишитися лише декларативною метою, яка не трансформується у реальні конкурентні результати.

У сучасних умовах підприємства повинні формувати власну інноваційну стратегію з урахуванням рівня цифрової зрілості, галузевої специфіки, доступності інвестиційних ресурсів, стану матеріально-технічної бази та кадрового потенціалу. Така стратегія має передбачати не лише впровадження окремих технологій, а й створення цілісної системи управління інноваціями. До її складових доцільно віднести моніторинг технологічних трендів, оцінювання інноваційного потенціалу, вибір пріоритетних напрямів модернізації, управління ризиками, підготовку персоналу, формування цифрової культури та оцінювання ефективності інноваційних проєктів.

Суттєвим чинником формування конкурентних переваг є також використання даних. У цифровій економіці інформація перетворюється на стратегічний ресурс, який дозволяє підприємству краще розуміти потреби ринку, прогнозувати поведінку споживачів, оцінювати ефективність бізнес-процесів і своєчасно коригувати стратегію розвитку. Підприємства, які володіють якісними даними та вміють їх аналізувати, отримують перевагу в швидкості реагування на зміни. Це особливо важливо в умовах криз, коли затримка управлінських рішень може призвести до втрати ринкових позицій.

Інноваційний розвиток також сприяє підвищенню економічної безпеки підприємства. Завдяки впровадженню цифрових технологій підприємство може краще контролювати фінансові потоки, виробничі процеси, логістичні операції, взаємодію з постачальниками та клієнтами. Це знижує ризики втрати ресурсів, підвищує прозорість управління та дає змогу швидше виявляти відхилення від запланованих показників. У результаті інновації виконують не лише функцію розвитку, а й функцію захисту підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз.

У сучасних умовах інноваційний розвиток підприємств неможливий без трансформації управлінських підходів. Ефективне функціонування підприємств у системі циркулярної економіки потребує впровадження стратегічного менеджменту, орієнтованого на довгострокове планування, розвиток інноваційного потенціалу та забезпечення балансу між економічними, соціальними й екологічними результатами діяльності. У цьому контексті важливого значення набуває інтеграція принципів ESG-

управління у корпоративну політику підприємств, що передбачає відповідальне ставлення до навколишнього середовища, соціальної сфери та якості корпоративного управління [1].

Однак варто враховувати, що цифрова трансформація супроводжується низкою ризиків. До них належать висока вартість технологічного оновлення, нестача кваліфікованих кадрів, кіберризик, опір персоналу змінам, недостатня інтеграція цифрових рішень у наявну систему управління. Тому інноваційний розвиток має здійснюватися на основі збалансованого підходу, який поєднує стратегічне планування, економічне обґрунтування, оцінювання ризиків і контроль результативності. Лише за таких умов цифровізація стає реальним джерелом конкурентних переваг, а не формальним процесом технологічного оновлення.

Наукові дослідження останніх років підтверджують, що інноваційний розвиток підприємства доцільно розглядати як багатовимірний процес, який охоплює не тільки впровадження новацій, але й зміну стану підприємства на основі реалізації інноваційного потенціалу [3]. Це означає, що результатом інноваційного розвитку має бути не сама наявність нової технології, а реальне покращення діяльності підприємства: зростання продуктивності, підвищення якості продукції, скорочення витрат, розширення ринків збуту, зміцнення фінансової стійкості та підвищення конкурентоспроможності.

Таким чином, інноваційний розвиток підприємств в умовах цифрової трансформації економіки є визначальною передумовою формування конкурентних переваг. Його стратегічне значення полягає у здатності забезпечити якісне оновлення бізнес-процесів, підвищити адаптивність підприємства, посилити його ринкові позиції та створити основу для довгострокового економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко, А. М., & Маслов, Д. Г. (2025). Цифровізація і технологічна трансформація як відповідь на сучасні глобальні виклики та шлях до формування стійких конкурентних переваг національних підприємств. *Економічний вісник Донбасу*, 3(81), 200–207. DOI: 10.12958/1817-3772-2025-3(81)-200-207.

2. Ткаченко, А. М., & Силенко, О. М. (2017). Інноваційно-інвестиційний розвиток як головний чинник формування конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*,

3. Седіков Д. В. Моделі стратегічного управління інноваціями в контексті забезпечення конкурентоспроможності підприємств зернового ринку. *Проблеми економіки*. 2025. № 1(63). С. 230–235.
<https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-1-230-235>